

**R. P. Georgii de Rhodes Avenionensis S. J. disputationum
theologiae scholasticae tomus ...**

**Rhodes, Georges de
Lugduni, 1661**

Qvæstio I. Qvænam sit regula directiua omnium actuum humanorum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-81987](#)

De Fine Actuum humanorum.

311

Tertia

Et sic semper cum Domino erimus 1. Petri 1. Regenerauis nos in spem viuam, in hereditatem incorruptibilem, & incontaminatam & immarcessibilem. Idem probant testimonia omnia quibus assertur aeternitas poena damnatorum de qua dictum est in tractatu superiori. Idem habetur ex symbolo Apostolico, asserturque ab omnibus Patribus vide Augustinum l. 13. de Trinitate c. 8. vnde hanc vocare possumus firmissimam Fidei anchoram, quam omnes qui dimiserunt turpisimum naufragium passi sunt.

Secundò varia quoque rationes id probant aliquas habet easque omnino elegantes Philoëphus 1. Ethicorum c. 7. & 10. Ethicorum c. 7. Ver enim (inquit) nec una facit birundo, nec unus dies, & beatum hominem eodem modo nec unus dies nec breve illud efficit tempus: vnde argumentor ex communis sapientum aestimatione, beatitudo eò piurus fieri solet, quod diutius durat eò minoris quod minus durat, sed felicitas est bonum, quo nullum maius potest desiderari, ergo illa esse debet aeterna. Deinde beatitudo est status perfectissimus, nemo autem sapiens beatum eum vocauerit, qui ad breve tempus felix est futurus. Denique 10. Ethic. Nihil (inquit) felicitatis est imperfectum, quidquid autem finem habituum est, imperfectum est.

Ratio 5. Alteram rationem habet S. Thomas q. 5. art. 5. vt aliquis status sit beatitudo, debet excludere omne malum, si autem beatitudo aeterna non sit, omne non excluder malum; vel enim sciet beatus periculum eius amittendæ, & sic continuo timore cruciabitur, vel nescire, & sic effet miser. Quid enim (inquit August. l. 12. c. 20.) illa beatitudine falsius, vel fallacius, ubi nos futuros miseris, aut in tanta lace veritatis nesciamus, aut in summa felicitatis arce timeamus. Alter etiam rationcinatur l. 13. de Trinit. c. 8. Si beatus amitteret beatitudinem, vel hoc pateretur volens, vel nolens, vel neutro modo se habens, si volens miser effet, quia veller amittere summum bonum: si nolens miser item effet, qui quod noller, pateretur: si nec nolens nec volens, non amarer ergo suam beatitudinem, quod effet miserum esse. Denique beatus non potest gaudio carere quod summum est, gaudium autem quod prouenit ex cogitatione beatitudinis nunquam amittendæ, summum est gaudium, quo frui possit beatus, ut constabit ex dicendis statim.

A priori ratio est, quia illæ operationes in quibus consistit beatitudo non possunt amitti ex parte voluntatis ipsius beati, nec ex parte Dei, nec ex parte vilius alterius cause, igitur nullo modo amitti possunt. Non ex parte voluntatis beati, quia beatus in illa cessatione nullam apprehendere potest rationem boni, nec fastidio affici neque alio allici, ergo non potest beatus velle desistere a visione beatifica. Non ex parte Dei quia Deus non subtrahit aliquod donum aliqui nisi propter aliquam eius culpam quæ in beato nulla esse potest. Non denique ex parte vilius alterius agentis, quia solus Deus conseruat hanc visionem, quæ nihil contrarium habet, per quod possit destrui.

Dico secundò, perpetuas beatitudinis efficit illam esse infinitè maiorem, & digniorem. Quod quatuor modis probari potest.

Primo, quia aeternitas facit infinitè maius quidquid afficerit, sicut enim voluptas vnius diei maior est voluptate vnius horæ, voluptas hebdomadæ vnius, voluptate vnius diei, & sic deinceps, ergo aeterna voluptas infinitè superat estimabilitatem cuiusvis voluptatis, quæ non sit aeterna.

Secunda. Secundò, aeternitas boni quando cognoscitur infinitè magna est quo liber instanti; qui enim scit se ab ea felicitate nunquam posse cadere, singulis momentis percipit voluptatem, ex tota aeternitate beatitudinis quæ infinita est ut proinde vocari possit etiam in eo sensu tota simul.

Tertiò, possessio aeterna beatitudinis est perfectissima similitudo diuinæ perfectionis ut tradit August. l. 3. de libero arbitrio c. 7. Si magis & magis esse volueris, ei quod summe est propinquabis, quanto ergo amplius esse amaueris tanto amplius aeternam vitam desiderabis.

Quartò, ratione aeternitatis beatitudo habet infinitam estimationem supra omnia temporalia, quæ nimur (inquit August. ibidem) antequam sint, non sunt & cum sunt fugiunt, & cum fugerint non erunt, itaque cum futura sunt nondum sunt, cum autem praterita sunt, iam non sunt, quomodo igitur tenebuntur, ut maneant, quibus hoc est incipere ut sint, quod est pergere, ut non sint.

Ad primam Respondeo constare omnino ex dictis quod beatitudo non habet ex sola Dei voluntate, quod sit aeterna. Nam hoc habet tunc ex ratione communis beatitudinis, quæ si aeterna non esset, appetitum non satiaret, nec excluderet omnem miseriā: tunc etiam ex ratione visionis quæ definere ut dixi non potest, vel ex parte beati, vel ex parte Dei, vel ex parte vilius alterius extrinseci agentis.

Ad secundam Resp. aeternitatem beatitudinis colligietiam posse ex valore meriti, quia cum opus meritiorum hominis iusti procedat à gratia adoptionis, mereaturque filiationem diuinam cui gloria deberet titulus hereditatis, hereditas autem semper debetur filio quandiu manet filius, ille qui videt Deum nunquam amitteret filiationem diuinam quæ per solum amittitur peccatum, ergo nunquam ei tolli poterit hereditas.

Ad tertiam concedo, posse viatorem desistere ab actu Fidei, vel ab actu amoris, quia potest aliquam in illis apprehendere rationem mali, visio autem beata cum tollat omnem errorē, nullam pati potest humiliandi apprehensionem, atque adeò non potest homo videns Deum velle desistere à visione, quæ independens est à phantasiate; expers est laboris, & voluntatem necessitat ad amandum Deum claram visum à cuius propterea cognitione velle non potest desistere.

DISPUTATIO II.

De Principio directiu humanorum Actuum:
id est, de Conscientia.

S. Thomas. quest. 19.

ACTENVS exposui principium finale cuius gratia fiunt omnia, Beatitudinis videlicet existentiam, quidditatem, complementa, & proprietates: nunc de altero illo principio dicere aggredior, per quod creatura rationalis actus sic diriguntur, ut idonei sint ad finis huius assecurationem. Hæc enim regula dicitur, quæ totius bonitatis & malitiae mensura & Iudex est, quia si ei conformentur hominis actus, sunt boni, & idonei ad finem Beatitudinis: si non conformentur, sunt reueræ mali. De hac regula vnde tota pendet moralitas, ut distinctè ac plenè dicam primum videndum est, de illius natura siue quænam illa sit. Secundò, de influxu illius in humanos actus, siue quomodo per illam actus nostri fiant boni vel mali.

QVÆSTIO I.

Quænam sit Regula directiva omnium Actuum
humanorum.

Sicut in artefactis illud appellatur regula, quod est Idea rectæ operis artificiosi, sic in Moralibus idea rectæ operationis vocatur, cui quoties conformantur actus liberi boni sunt & laudabiles. Idea enim in operibus

artis,

Rationes.

Ratio 5.
Thomæ.

Ratio 2.
priori.

Estimabi-
litas huius
aeternitatis
Prima
ratio.

Secunda.

artis, sic dirigit artificem, ut quoties operatur sicut ipsa dicat, opus eius sit rectum: similiter etiam quoties voluntas operatur iuxta dictamen regule, operatio eius recta dicitur. Primum ergo inquit quænam sit regula illa principalis & primaria. Secundò, quænam sit regula instrumentalis & secundaria.

S E C T I O N E I.

Quænam sit Regula humanorum Actuum principalis & primaria.

Necessitas
regule.

Certum est primò, aliquam necessariò assignari debere regulam humanorum Actuum, ex qua desumatur tota eorum malitia & bonitas. Ratio est, quia cum humani actus aliquando sint boni, aliquando mali, non potest assignari ratio huius diuersitatis, nisi quia illi aliquando sunt conformes regulæ, aliquando disformes; entitas enim eorum non est mala, cum illa causetur etiam à Deo, possitque idem Actus fieri ex bono malus, & contra. Deinde bonum & malum Morale non sunt aliquid absolutum sed respectuum, nam id quod est vni bonum, potest esse malum alteri: sed omne bonum respectuum dicitur tale per commensurationem ad aliud, ergo bonum Morale tale dicitur etiam per cōmensurationem ad aliud quod propriè vocatur regula, ergo necessariò admitti debet aliqua regula omnium Actuum & totius Moralitatis.

Certum est secundò, duplicum esse regulam horum Actuum. Prima principalis est & primaria quæ specificat actum & causat bonitatem eius ac malitiam. Secunda est instrumentalis & secundaria quæ non causat per se bonitatem aut malitiam actuum, sed tantum illam proponit per modum instrumenti, vel etiam conditionis; munus enim eius est applicare, seu proponere regula primariam.

Dificultas igitur nunc est, quænam res dici possit regula huiusmodi vniuersalissima & primaria, quam alij existimant esse solam legem æternam, alij rectam rationem, alij naturam rationalem, alij aliquid aliud.

S. I.

Vtrum Lex æterna sit primaria Regula totius bonitatis & malitiae.

Quid sit
lex æterna.

Triplex
dubitatio.

Quid sit lex ista æterna plenè dicam sectione sequenti, nunc satis est dicere quod eo nomine appellatur actus ille intellectus diuini, quo voluntati creatæ intimatur quid velit Deus fieri ab ea, vel omitti: vel etiam vt sensus sit clarior, nomine Legis æterna, hic intelligitur voluntas diuina, & sensus erit, utrum regula ex qua primariò & radicaliter pendet bonitas nostrorum actuum sit voluntas Dei, cui si conformatur actus nostri, sint boni, si non conformatur sint mali.

Ratio ergo dubitandi est primò, quia in omnibus causis ordinatis effectus magis pender à causa omnium prima, quam à causis posterioribus, quæ non agunt nisi in virtute primæ illius causæ, quæ est velut primum mobile; sed causa omnium prima bonitatis est recta ratio & voluntas diuina, recta vero ratio creata causa est secunda quæ non regulat actus, nisi virtute rationis increata, ergo actus nostri multò magis regulantur à recta ratione increata, quam à creata. Quod significatum videtur Psalm. 4. *Muli dicunt quis ostendit nobis bona?* statim enim responder, *Signatum est super nos lumen vultus tui Domine*, quasi diceret lumen diuini vultus quod in nobis est in tantum ostendere nobis bona, & regulare voluntatem, in quantum est radius ostendens solem illum æternæ rationis & legis.

Secundò, omne id quod habet rationem peccati tale dicitur per respectum ad aliquam legem, cuius est transgressio, dicitur enim in scripturis *avopia*, seu præ-

uaricatio à lege, sed nulla est lex cuius peccatum transgressio esse possit, quæ lex æterna, quod probatur, quia si aliqua alia lex præter æternam regularer humanum actum, illa deberet esse lata per potestatem aliquam superiorum totius creaturæ, illa potestas nulla est extra Deum, ergo lex illa lata est à Deo, atque adeò est æterna lex. Idque videretur significatum esse ab Apostolo ad Rom. 4. *Lex iram operatur, ubi enim non est lex, nec prevaricatio, &c. 5. Usque ad legem enim peccatum non erat in mundo, sed non imputabatur cum lex non esset.* Vnde August. l. 22. contra Faustum c. 27. *Peccatum definit dictum, scilicet concupitum contra legem Dei: quid enim aliud est peccatum?* (inquit Ambrosius lib. de Paradiso c. 4.) *nisi legis diuinae prevaricatio.*

Tertiò, illa est primaria & radicalis regula totius bonitatis cuius declaratio solum & transcriptio illa est, quæ vocatur proxima regula, sed proxima regula totius bonitatis & malitiae, nempe recta ratio creata & lex naturalis, nihil est aliud quæ declaratio æterna legis, qua per eam nobis innotescit, ergo regula radicalis & primaria est lex æterna.

Dico primò, regula primaria & radicalis totius bonitatis & malitiae Actuum moralium non est lex æterna & voluntas diuina. Ita communius Theologi quos sequuntur & citant Vasques disput. 95. & 97. Suanus tract. 3. disp. 2. & 3.

Ratio est primò, quia illa esse non potest prima & vniuersalissima regula omnium Actuum bonorum & malorum, sine qua multi sunt actus boni, sed multi reperiuntur actus verè boni, qui nō sunt conformes legi æterna, nam Deus ad extra operatur bene moraliter ut est per se notum, & tamen eius actus non habent quod sint boni per conformitatem ad legem, lex enim Praeceptum est superioris, quem Deus nullum habere potest; non enim se ipso superior est. Deinde multi etiam actus sunt à nobis reuerè boni, qui tamen nullà lege præcepti sunt, ergo manifestum est quod lex æterna non est vniuersalissima & primaria illa regula quam hic querimus.

Deinde illa non est regula totius bonitatis Actuum, quæ præcisâ vel non intellectâ, manet adhuc Actus honestus aut prauus, sed præcisâ vel certè non intellectâ æterna lege adhuc amor Dei esset bonus, & eius odium esset prauum, ergo lex illa æterna non est regula. Minor probatur; illud est reuerè honestum & rectum, quod est conueniens naturæ rationali, & malum quod est illi disconueniens; sed quām nullà Dei lege præceptus esset Deiamor, aut veritum odium, vel certè si non intelligatur veritum, semper amor erit conueniens naturæ rationali, odium autem disconueniens, semper enim bonum esset velle bonum Deo qui est infinitè dignus, & malum esset illi velle malum infinitè bono; semper etiam malum esset occidere innocentem: ergo præciso etiam præcepto quolibet Dei, bonum est aliquid & malum. Et hoc etiam patet, quia illi qui nullo modo cognoscunt Deum multa tamen faciunt verè mala propter quæ digni sunt vituperio. eorum respectu perinde lex æterna se habet ac si non esset, ergo illâ præcisâ manent adhuc Actus boni aut mali.

Denique à priori ratio est, quia illa non potest dici primaria regula bonitatis & malitiae quæ supponit Actum iam esse bonum aut malum, huiusmodi est lex æterna: quod probo, quædam obiecta sunt essentialiter & intrinsecè bona, & alia mala essentialiter, quæ non ideo sunt mala, quia Deus iudicat illa esse mala, sed ideo Deus illa iudicat esse mala, quia mala sunt, hoc est malitiam præsupponi ante legem æternam, ergo lex æterna præsupponit malitiam & bonitatem actuum. Maior est clara, quia v. g. frigus non ideo est malum aquæ, quia Deus iudicat illud esse malum, sed ideo Deus iudicat quia est malum, non ideo chimera implicat

De Regula Actuum Humanorum.

313

implicat, quia Deus iudicat, sed contra: ergo similiter iudicium Dei de bonitate ac malitia obiectorum, & actuum presupponit bonitatem aut malitiam illorum. Confirm. quia si à solo Dei iudicio, & voluntate penderet malitia, nullus esset actus qui permitti non posset à Deo; posset enim eodem modo permettere blasphemiam, & odium Dei, sicut permittere potest comestione carnium in quadragefima, sive nihil esset intrinsecè bonum aut malum neque ullum esset ius naturale, sed solum ius positum.

Solutio
rium du-
bitationis.

Ad primam Resp. concedendo quod ratio creata habet à ratione increata quod regulet actus nostros, tanquam à causa effectiva per quam accepit esse, & tanquam à causa etiam exemplari cuius similitudinem habet perfectam, non quod proponat nobis Deum iudicare aliquid bonum & malum, vel illud imperare; sed quia proponit illud idem esse bonum & malum, quod Deus iudicat bonum aut malum esse. Itaque sequitur legem aeternam esse primam causam, sed non sequitur illam esse regulam primariam, quia illam non proponit recta ratio creata.

Ad secundam Resp. duo distinguenda esse semper in peccato, primò quod habeat malitiam moralis, secundò quod sit offensa Dei: ratione malitia moralis peccatum non dicitur transgressio legis, sed tantum ratione offendere; si enim nihil Deus praecipisset, vel si abstulisset à nobis notitiam voluntatis & pracepti sui, semper odium Dei, v. gr. esset moraliter malum, sed non esset Dei offensa, de qua sola intelligi debent Scriptura & Patres, quoties dicunt quod seclusa lege nullum est peccatum.

Ad tertiam Resp. distinguendo minorem eodem modo, recta ratio creata nihil est aliud quam declaratio & transcriptio aeternae legis, quatenus est regula operationum moraliter bonarum aut malarum negotiorum, quatenus est regula illatum prout sunt capaces meriti aut demeriti, concedo. Recta enim ratio creata utrumque illo modo actiones dirigit, facit enim illas esse bonas, & facit illas esse meritorias, sed sub diuerso respectu.

§. II.

Vixit recta Ratio humana sit primaria Regula bonitatis & malitia omnium Actuum.

Nomine recte rationis quid intelligatur non est facile dicere, vt constabit ex sequenti sectione: nunc satis est rectam rationem vocari iudicium intellectus dictans hic & nunc aliquid esse faciendum, vel omittendum. Hoc iudicium communius omnes existimat esse vnicam & adæquatam regulam totius bonitatis & malitia.

Ratio dubitandi est primò, quia sic manifeste tradere videtur Philosophus 6. Ethicorum cap. 1. & 2. vbi ostendit solam esse rectam rationem quam definitur medium proprium virtutis: omnes enim virtutes in illam respicere tanquam in signum & scopum: sicut in artefactis idea operis recti est illud ipsum, quod regula vocatur.

Secundò, illa est adæquata regula humanorum actuum, quam solā posita sublati aliis omnibus, illi sunt boni, & quam sublati sunt mali, sed sublati consideratio rationis, positis aliis omnibus, auferunt bonitas aut malitia moralis: posita vero ea, etiam aliis omnibus sublati ponitur, ergo sola recta ratio est adæquata regula omnium humanorum actuum. Maior non egit probatione, minor probatur, quia quantumcunque actus sint intrinsecè boni aut mali, nunquam tamen moraliter tales dici possunt, si absit consideratio recte rationis, aliqui amentes & pueri operantur recte moraliter, & iij etiam qui operantur cum ignorantia inuincibili. Imò cum aliquis operatur cum conscientia erronea existimans se prosequi obiectum

Tom. I.

malum, quod reuera tamen est bonum, ille reuera peccat, ergo posita solā recta ratione ponitur malitia & bonitas actuum.

Tertiò illa est vera regula totius moralitatis per quam natura rationalis constituitur formaliter in esse moralis & rationalis, sed natura rationalis non constituitur in tali esse nisi per actuale rationem rectam; si enim eam præscindas, natura humana non est nisi physica, quia non est capax subsequendi suum finem per suos actus, ergo sola recta ratio est regula: probatur maior, per illud regulantur Actus humani, & consti-tuantur morales, per quod sunt boni vel mali naturæ humanae ut sic, sed per hoc sunt boni naturæ rationali ut sic, per quod natura constituitur rationalis ut sic, ergo illa est regula per quam natura constituitur rationalis & moralis.

Dico secundò, recta ratio creata dictans quid sit Conclusio malum aut bonum non est principalis & primaria regula bonitatis & malitia Actuum nostrorum.

Ratio est, quia si recta esset regula primaria bonitatis, sequeretur quod nunquam iudicium rationis cognoscit bonitatem aut malitiam actus, quin cognoscat esse ipsum, hoc absurdum est ut patet; iudicium enim illud diceret, hic actus non est mihi conformis, ergo recta ratio non est regula. Prob. maior, cognoscere Actum esse bonum, est cognoscere actum esse conformem regulæ: sed regula est per te cognitione ipsa bonitatis, ergo cognoscere bonitatem, est cognoscere conformitatem cum cognitione, quod est cognitionem reflecti supra se ipsam.

Confirm. primò, quia si recta ratio est regula, debet recta ratio per se ipsam definiri; recta enim ratio erit illa quæ cognoscit conformitatem obiecti cum recta ratione & sic infinitus erit progressus. Petam enim de hac recta ratione, quæ definitur iterum per rectam rationem, & ita in infinitum. Similiter bonitas erit conformitas cum iudicio cognoscente conformitatē cū iudicio cognoscente conformitatē & sic deinceps.

Confirm. secundò, quia si recta ratio esset regula bonitatis, verus deberet admitti circulus inter actum bonum & rectam rationem, nam recta ratio illa est quæ dicit & præcipit actum bonum, actus vero bonus est ille quem præcipit recta ratio ybi vides actum bonum definiri per rationem rectam, & rectam rationem definiri per actum bonum. Quid enim est aliud recta ratio nisi ea, quæ iudicat actum honestum eum, qui honestus est.

Secundo, illa non est regula primaria bonitatis & malitia Actuum humanorum quæ posterior est ipsa bonitate ac malitia omnium obiectorum, sed recta ratio, id est iudicium actuale rationis, est aliquid posterius bonitate ac malitia obiectorum omnium ad quæ terminantur & a quibus specificantur Actus morales, ergo recta ratio non est regula primaria. Prob. minor, si ratio prius esset recta quam obiectum esset honestum, obiecta id est essent honesta, quia iudicantur honesta, consequens est falsum, quia potius ideo recta ratio iudicat illa esse honesta quia ex se talia sunt, sicut in aliis iudiciis, veritas eorum fundatur in rebus, quia nimis illæ tales sunt, quales iudicantur: ergo prius est obiectum esse honestum, quam rationem esse rectam quæ iudicat illud esse honestum.

Dices prius est actum esse honestum obiectuè ac fundamentaliter non est prius illum esse honestum formaliter, sed contra, illa non est regula bonitatis quæ præsupponit totum fundamentum & causam propter quam actus est bonus aut malus. Sed recta ratio præsupponit totum fundamentum & causam propter quam actus est bonus aut malus; præsupponit enim totam bonitatem aut malitiam fundamentalem, ergo recta ratio non est regula bonitatis, quod enim præsupponit fundamentum bonitatis, præsupponit re-

R.

gulam

Aliæ
probatio

314 Disp. II. De A&H. Hum. Quæst. I. Sect. I.

Ratio à priori.

Solutio
trium du
bitationū.

gulam totam bonitatis, nam regula est fundamentum.

Denique à priori ratio est, quia id quod specificat Actum voluntatis, non est cognitio, quæ conditio solùm est & signum quoddam à posteriori ex quo cognoscitur specificatio actus facta per obiectum in quod tendit actus. Constat enim quod voluntas fertur semper in bonum apprehensum, sed apprehensio non est ratio formalis ob quam appetitur finis.

Ad primam Resp. concedendo quod recta ratio est id quo definitur medium virtutis, iuxta mentem Philosophi, quia est id ex quo tanquam à posteriori cognoscitur medium virtutis, non quod ipsa recta ratio tale medium efficiat, sed quia illud non cognoscitur à nobis, neque determinari potest nisi per rectam rationem quam propterea merito virtutes omnes respi- ciunt tanquam regulam quandam à posteriori, ex qua discernunt illam mediocritatem quam prosequi de- bent: cum enim voluntas sit potentia cæca non potest tendere in aliud obiectum, nisi ad illud quod per rectam rationem proponitur, neque illud amplecti po- test quod naturæ rationali conuenit, nisi per rectam rationem illud accipiat. Hinc fit ut recta ratio voce- tur regula bonitatis, non quæ actum bonū constituit, sed ex qua dignoscatur actus qui est bonus, vel malus, quod idem in operibus artefactis locum habet.

Ad secundam Resp. distinguendo maiorem, illa est regula bonitatis & malitiae, quæ solā positâ tanquam causâ ponitur bonitas, concedo: quæ solā positâ tanquam conditione ponitur bonitas, nego. Posita con- sideratione rationis ponitur bonitas actus, quia con- sideratio hæc conditio est quæ positâ semper obiectū est conueniens naturæ rationali, licet illa conditio non sit causa huius conuenientiæ. Itaque cum aliquis operatur ex conscientia erronea putans aliquid esse malum, quod tamen est bonum, ille reuerba peccat, quia nunquam obiectum aliquid potest esse conueniens naturæ rationali, nisi ratio illud tale iudicet, & quoties iudicatur tale, iam conueniens esse incipit ut postea dicam: vnde recte inferitur quod iudicium rationis est conditio sine qua nulla est bonitas vel malitia, sed non sequitur illam esse regulam.

Ad tertiam Resp. naturam humanam constitui moralem & rationale in actu primo, per vim ratiocinandi in actu primo, constitui autem in actu secundo talēm, per actualem rectam rationem: illa non est regula primaria moralitatis, per quam natura constitui- tur moralis & rationalis in actu secundo, sed illa per quam cōstituitur moralis & rationalis in actu primo.

S. III.

Vtrum Natura rationalis primaria, sit regula Bonitatis, & malitiae.

Prima
dubitatio.

Prosito quod neque lex aut voluntas diuina, neque iudicium recte rationis creatæ, mensura sit & regula ex qua deriuatur bonitas aut malitia moralis actuum nostrorum, sola superesse videtur natura rationalis, quæ huiusmodi regula dici, & esse possit.

Ratio tamen dubitandi esse potest primò, quia si natura rationalis constituitur esse primaria illa regula, neque vitatur circulus vitiosus, neque infinitus progressus, quod probatur: natura rationalis non est aliud quā natura vtens ratione, non enim significare potest aliud quā naturam prout cognoscit, vel potest cognoscere bonitatem aut malitiam actuum & obiectorum: sed si natura prout cognoscens, vel prout potens cognoscere bonitatem aut malitiam, actuū sit regula bonitatis & malitiae, committetur vi- tiosus circulus in definitione bonitatis, & in defini- tione naturæ rationalis, ergo natura rationalis non est regula primaria bonitatis & malitiae: maior est certa, quia si sumatur natura rationalis præscindendo ab eo quod cognoscit bonitatem, & operetur mora-

liter, non est magis illi conueniens Eleemosina quā furtum, neque temperantia magis illam decet, quā brutum, debet ergo natura rationalis significare na- turam prout cognoscit, vel prout cognoscere potest bonitatem & malitiam. Nunc minor probatur argu- mento superius allato, si natura prout cognoscens vel prout potens cognoscere malitiam est regula, necesse est ut natura rationalis definiatur per bonitatem, & ut bonitas definiatur per naturam rationalem: natura enim rationalis erit illa quæ cognoscit bonitatem & bonitas erit illa quæ conuenit naturæ cognoscenti bonitatem: imò bonitas definietur per se ipsam, erit enim conuenientia cum natura cognoscente boni- tam.

Vnde urgetur argumentum si natura rationalis prout cognoscens, aut prout potens cognoscere bo- nitatem est regula, implicat ut cognoscatur ipsa bo- nitas sine infinitis reflexionibus, quod probo. Non poterit cognosci conformitas Eleemosynæ cum na- turæ rationali, quin cognoscatur Eleemosina ut co- gnita secundum suam bonitatem: rursus, hæc bonitas debebit cognosci ut cognita secundum suam boni- tam, & ita in infinitum, quia hæc bonitas est conue- nientia cum natura cognoscente bonitatem, omnis ergo bonitas semper includit cognitionem bonitatis, sive nunquam cognoscetur bonitas, quin ulterius & ulterius semper progrediari in infinitum.

Secundò, illud est actualis regula voluntatis, quod dirigit actū voluntatem, natura rationalis non est id quod dirigit actū voluntatem, sed ratio, ergo natu- ra rationalis non est actualis regula. Probo maiorem, eodem modo se habet id quod dirigit hominem be- nè aut male operantem moraliter, sicut se habet ars & idea qua artificem operantem dirigit, sed id quod dirigit artificem est conceptus formalis, quem ostendebam in physica esse proximam ideam, ergo id quod dirigit voluntatem operantem moraliter, est conceptus mentis seu recta ratio. Confirm. quia esse conueniens naturæ rationali ut sic est esse conue- nientis recte rationi, ergo natura rationalis non potest esse regula quin recte etiam ratio sit regula, natura enim rationalis non est aliud quā natura prout re- cta ratione vti potest.

Tertiò illa dici non potest regula immediata mo- ralitatis, quæ manente omnino inuariata, tollitur vel variatur moralitas, sed inuariata manente natura rationali, tollitur tamen aut variatur moralitas, nam cum aliquis conscientiam habet invincibiliter erro- neam, æquè tenetur operari aut cessare ab operatione ac si non erraret, tunc natura rationalis eodem modo se habet ac si conscientia non esset erronea, ergo ea- dem manente natura rationali, variatur tamen aut tollitur moralitas.

Quartò, sequeretur quod bonum honestum non amaretur amore amicitiae, sed tantum amore concu- piscientiae: nam quod amatur ut conueniens propria naturæ, amatur amore concupiscientiae: ho- nestum ut sic, est conueniens naturæ rationali, ergo quoties amatur honestum ut sic, amatur ut conue- niens propriæ naturæ.

Dicò tertio, sola natura rationalis ut rationalis, est regula primaria formalis & immediata totius bonita- tis & malitiae actuum nostrorum.

Ratio est, quia illa sola esse potest regula quæ sola præsupponit tanquam aliquid prius ante omnem bonitatem & malitiam actuum & obiectorum, sola natura rationalis est huiusmodi, lex enim æterna, & recta ratio (vt dixi) sunt aliquid posterius, neque po- test excogitari aliquid aliud, ergo sola natura rationa- lis est regula.

Respondent recentiores aliqui primò, Regulam moralitatis esse præpōderantiā vnius obiecti præ alio, id est

Secunda
dubitatio.

Tertia
dubitatio.

Quarta
dubitatio.

Conclusio
affirmativa.

Probatio.

Præponde-
rantiā.

id est estimabilitatem moralem vnius praetralio, v.g. id est Eleemosina est honesta, quia bonum subueniendi pauperibus, præponderat malo amissionis pecuniae, furtum autem id est malum, quia damnum lesionis iniusta præponderat bono pecuniae quæ acquiritur.

Verum statim appareat hunc esse merum lusum verborum, quæro enim quid sit unum bonum aut malum præponderare alteri, nisi magis esse conueniens natura rationali quam aliud: verbi gratia quare præponderat bonum subueniendi Pauperibus malo amissionis pecuniae, nisi quia conueniens est dare pecuniam ut subuenias pauperi? Quæritur enim hic regula huius præponderantiae, ac estimabilitatis moralis, quam afferui esse solam naturam rationalem. Præterea sequeretur matrimonium esse malum, quia illi sine dubio Virginitas præponderat: liceret etiam mentiri ad conferuandam integrum Rempublicam: cur enim bonum integræ Reipublicæ non præualet leui huic malo? reiici ergo debet haec præponderantia.

Respondent alij secundò, ultimum finem esse adequatem regulam bonitatis, quia illud est vere bonum, quod habet proportionem cum fine ultimo; unde dictum est à Philosopho quod *finis est principium ad quod resipientes, bonum unumquodque aut malum dicimus*. Sed contra, nam ille finis qui dicitur regula, vel est finis supernaturalis, vel naturalis, non primum, quia in pura natura esse potuisse bona vel mala operatio: Neque secundum quia ille vel est rectitudo moralis, & sic quæritur quid sit in obiecto, quod tribuit mihi rectitudinem dum illud amplector; vel est præmium, & sic quæro unde actus charitatis habeat, quo sit dignus præmium, prius enim est illum actum esse bonum, quam esse præmium dignum.

Deinde illa sola est regula moralitatis formalis, quæ sola est regula moralitatis obiectivæ, sola natura rationalis est regula moralitatis obiectivæ, ergo illa sola est etiam regula moralitatis formalis: Maior est clara, quia bonitas obiectiva vocatur fundamentalis ex eo quod fundet, & specificet moralitatem formalē. Minor probatur, quia illud est regula bonitatis obiectivæ, cui soli obiectum debet esse conueniens ut sit bonum, sed sola est natura rationalis cui obiecta debent esse conuenientia, ut sint bona, bonum enim respectuum dicitur illud quod est alicui subiecto conueniens, v.g. calor dicitur esse conueniens igni, tanquam subiecto, sola verò natura rationalis potest esse subiectum boni moralis, ergo bonum morale non dicitur tale, nisi per ordinem ad natum rationalem.

A priori ergo ratio est, quia bonum & malum petunt ab eo quod conueniens est naturæ, non ab eo quod iudicatur conueniens, ut si aqua posset cognoscere frigus sibi esse conueniens, non propterea esset conueniens quia cognosceret, sed potius id est cognosceret, quia esset.

Solutio
prime du-
bitationis

Ad primam Resp. nullo modo sequi ex eo quod natura rationalis sit regula, quod natura rationalis & bonitas non possint cognosci & definiri sine circulo, & sine infinitis reflexionibus, quia natura rationalis prout est regula bonitatis Eleemosina, v.g. non significat naturam prout cognoscit, aut potest cognoscere bonitatem Eleemosynæ, alioqui ut recte probat argumentum nunquam definiretur bonitas Eleemosina sine circulo & sine infinitis reflexionibus, bonitas enim Eleemosynæ, esset conformitas cum natura cognoscere bonitatem Eleemosynæ, id est conformitatem cu natura cognoscere conformitatem, &c. Semper enim obiectum huius cognitionis erit Eleemosyna, ut cognita secundum suam bonitatem, quæ bonitas iterum debet cognosci ut cognita & sic deinceps: natura ergo rationalis prout est regula moralitatis significat naturam prout videntem discursu, & libertate, præscindendo ab eo, quod hic discursus versetur circa

Tom. I.

bonitatem, aut circa determinatum aliquid aliud. Naturam enim videntem discursu & libertate magis Eleemosina decet quam furtum, & temperantia magis illi conuenit, quam bruto, nam homo propter furtum dignus est probro, & propter intemperian- tiam, ob quam brutum non est dignum probro.

Instabis primò, multa esse disconuenientia naturæ ^{Prima in-}
rationali, & recte rationi, quæ tamen non sunt pec- ^{Rationia-}
cata, v.g. si velit aliquis domum ædificare sine funda-
mentis, plantare arborem inuersis radicibus, hoc
enim est contra rectam rationem, & dedecet natu-
ram videntem discursu, & tamen non est peccatum.
Neque dicas illud non ita esse contra rationem, vt
sit pœna dignum, peccatum autem ita esse contra ra-
tionem ut sit pœna dignum. Contra enim arguo,
prius est actum esse bonum aut malum, quam sit dig-
nus præmio & pœnâ, id est enim actus dignus est præ-
mio, quia est bonus, & id est dignus est pœnâ, quia est
malus, non autem contra, debet ergo dari ratio, cur
furari sit malum, & dignum pœnâ, plantare autem ar-
borem inuersam, non sit malum & pœnâ dignum, cum
verumque sit contra rationem & naturam rationalē.

Respondeo defectus artis cuiusmodi sunt plantare arborem inuersam, & defectus morales in eo differre, quod defectus artis sint aliquid disconuenientia naturæ intellectiuæ ac discursiuæ ut sic, id est dicuntur folium errores, neque sunt aliquid pœnâ dignum: At vero defectus morales, sunt aliquid per se disconuenientia naturæ rationali videnti discursu, & libertate; omnis enim moralitas fundatur in libertate, unde merentur pœnam defectus morales, quia illi sunt aliquid disconuenientia naturæ, prout discursuæ simili & libera.

Instabis secundò, gloriam humanam & diuitias ^{Secunda} instantia. ^{instantia}
esse bonas homini prout differt à bruto, & tamen illa non sunt bona honesta ut patet, quia operari præcisè propter gloriam humanam & propter diuitias non est honestum, ergo natura rationalis præcisè ut differt à brutis non est regula bonitatis.

Resp. diuitias non esse aliquid per se consentaneum naturæ rationali, quia diuitiae nullam per se habent appetibilitatem: gloriam verò humanam esse obiectum de se bonum, & decens naturam rationalem, quod tamen ex circumstantia potest fieri malum, & dedecens naturam rationalem, id est non est mirum quod egregia Ethnicorum opera reprobata fuerint à sanctis Patribus, quia procedebant ex nimio appetitu laudis & gloriae, erat enim appetitus ille vituperabilis non præcisè quia erat appetitus laudis, sed quia erat nimius.

Ad secundam Resp. diligenter in hac materia distingui debere duo, id quod est regula, & id quod applicat regulam, regula est id cui per se primariò actus conformari debet, id quod applicat regulam, est id quod illam proponit, & cuius conformitas non per se intenditur, sed propter aliud. Regula bonitatis est solùm natura rationalis, quia illa est cui primariò actus debet conformari, recta autem ratio est id duntaxat quod proponit regulum tanquam conditio, quia conformitas actus cum ipsa non exigitur primo & per se, sed propter naturam rationalem. Hinc ad argumentum distinguitur maior, actualis regula bonitatis est id quod actu voluntatem primò & per se dirigit, concedo, quod actu dirigit voluntatem tanquam propo- nens regulam, nego: similiter enim id quod primò & per se dirigit artificem, est conceptus obiectivus vel potius prototypum ad cuius similitudinem fit aliiquid: conceptus autem formalis proximè dirigit tanquam proponens veram & primariam regulam. Ad confirmat. concedo quod esse conueniens naturæ ratio- nali, & esse conueniens rationi, sunt idem realiter, sed non sunt idem formaliter, prius enim est aliiquid esse conueniens

R 1 2

conueniens

conueniens naturæ rationali, quæ conueniens esse rationi, cum id est res sit conueniens rationi, quia est conueniens naturæ rationali, non contra: quamvis ex eo quod aliquid sit conforme rationi, recte inferatur esse conueniens rationali naturæ, id est enim ratio est recta quia dictat conuenire naturæ rationali, id quod illi reuerâ conuenit.

Solutio
tertia.

Ad tertiam Resp. quod quoties aliquis operatur ex conscientia erronea inuincibili, natura quidem rationalis eodem modo se habet, sed obiectum & actus alio modo ad illam comparantur, vt nuper dicebam, nihil enim est bonum aut malum, nisi quod tale iudicatur vnde tamen non sequitur, quod iudicium rationis sit regula boni & mali, sed conditio duntaxat, sine qua nullum est bonum aut malum. Ad argumentum igitur nego primam hanc maiorem, illa non est regula moralitatis quæ inuariata manente variatur aut tollitur moralitas. Nam vt maneat eadem moralitas, non sufficit quod eadem maneat regula, sed requiritur vt maneat idem obiectum huius regulæ, variabitur enim moralitas, si varietur vel obiectum regulæ, vel ipsa regula: Cum quis operatur ex conscientia erronea inuincibili, manet eadem natura rationalis, sed variatur ipsum obiectum quia id quod antea erat ipsi malum, iam incipit esse illi bonum, si apprehendatur esse bonum, bonum enim naturæ rationalis est illud omne quod prudenter iudicatur tale.

Solutio
quarta.

Ad quartam Resp. Conueniens dupliciter posse sumi, primò enim significat id quod est alicui commodum. Secundò, id quod per se decet, & est consuetaneum inclinationi naturali, sicut dicitur incarnatione esse conueniens Deo, non quia sit ipsi commoda, sed quia est consuetanea inclinationi summae bonitatis. Vnde ad argumentum distinguitur hæc maior, id quod amatatur tanquam conueniens, id est ex eo quod sit commodum, & afferat aliquam utilitatem aut delectationem, amatur amore concupiscentiæ, concedo: Id quod amatatur tanquam conueniens, id est consuetaneum inclinationi abstrahendo ab utilitate, vel delectatione, amatur amore concupiscentiæ, nego. Quod amatatur vt honestum, amatatur tanquam conueniens posteriori modo, non autem tanquam conueniens primo modo.

SECTIO II.

Quænam sit regula instrumentalis & secundaria bonitatis & malitia moralis.

Necessitas
regule
proxime.

Praeter primariam illam & principalem regulam totius moralitatis, sèpè dixi necessarium esse aliquod instrumentum per quod illa voluntati propinatur, alioqui esset necesse vt in incognitum ferretur voluntas, ideoque regula illa ministerialis non potest esse aliud quam iudicium rationis, quam communiter dicimus conscientiam: de illa vt dicam distinctè, videnda sunt tria, primo quid sit recta ratio increata, & lex æterna. Secundò, quid sit recta ratio creata, & lex naturalis que cum conscientia magnam habent affinitatem. Tertiò, demum quid sit propriè conscientia & quotuplex.

§. I.

Quid sit recta ratio increata, & lex æterna.

Non hæc agitur de recta ratione speculativa, quæ non aliud est, quæm cognitio diuina conformis obiecto cognito, & nullo modo tendens ad opus, sed de recta ratione practica quæ dirigit voluntatem diuinam, & voluntatem creatam operantem moraliter, habetque aliquando rationem legis, quia dirigit imperando, aliquando non est vera lex, quia non dirigit voluntatem nisi dictando, quid sit conueniens.

Difficultas igitur est circa existentiam, quid sit recta ratio diuina rationem legis non habet quando nemini quidquam iubet aut vetat, sed ab æterno nemini quidquam praecipit, cum nemo esset cui posset precipere. Deinde nihil habet rationem legis nisi promulgetur, sed ab æterno promulgari nulla lex potuit, ergo non fuit ab æterno nisi recta ratio diuina, quæ in tempore coepit esse lex, postquam fuerunt creature quæ obligare, sicut ab æterno fuit omnipotens quamvis illa solum in tempore fuerit creans.

Secundò, lex illa æterna si datur vel est actus liber voluntatis diuinae, vel certe illum supponit, & est aliquid Deo liberum: hoc autem absurdum est, quia sic lex naturalis potuisse non esse, & Deus posset in ea dispensare, potuisseque fieri vt mendacium esset licitum, imò Ethnicus qui nescit Scripturas dubitare posset, vtrum ea lex esset à Deo lata, & sic licet posset mentiri.

Tertiò, lex illa æterna non potest esse actus voluntatis diuinae, quia definitur recta ratio, neque dici potest actus intellectus diuini, vel enim esset actus scientiæ simplicis, vel scientiæ visionis, non primum, quia scientia simplex praecedit decretum voluntatis, & ita non est lex quæ supponit semper voluntatem superioris: neque secundum, quia sic esset scientia merè speculativa, nec diriger voluntatem. Deinde id est tenetur facere aliquid quia Deus vult nos facere, ergo actus voluntatis diuina lex est non actus intellectus; non enim tenetur aliquid facere quia Deus cognoscit, sed quia Deus vult, vnde ait Anselmus *Magistrum humane voluntatis esse voluntatem diuinam*. Ideo solemne illud est in Iure, quod *Principi placuit, legis vigorem habet*. Denique lex ordinatio est, illa non est actus intellectus cum sit actus Iurisdictionis, ergo lex non est actus intellectus.

Dico primum, recta ratio diuina non est aliud quam actus intellectus diuini, quo per scientiam simplicem ante omne voluntatis decretum cognoscit fines omnes, & media quæ possunt conuenire, vel disconuenire, omni naturæ rationali.

Ratio est, quia omnes actus voluntatis diuinae diriguntur per iudicium aliquod intellectus diuini quod est recta ratio, illud iudicium necessarium antecedit omnes actus voluntatis, ergo recta ratio est actus antecedens omnem actum voluntatis: primus enim actus voluntatis diuina rectissimus est, ergo illum dirigit actus aliquis intellectus quem nullus actus voluntatis praecedit. Deinde recta ratio diuina propterea dirigit voluntatem diuinam non habet rationem legis, quia Deus non est superior se ipso, ergo non necessario sequitur decretum voluntatis.

Dices recta ratio practica est dictamen practicum, quo Deus cognoscit aliquid sibi esse faciendum, vel omittendum, sed iudicium praecdens decretum voluntatis non dicit aliquid esse faciendum, sed tantum esse factibile, ergo iudicium illud antecedens decretum non est recta ratio practica.

Respondeo duplè posse sensum horum verborum (hoc est mihi faciendum) vel enim significat, ego decrevi hoc facere, quia decet, vel decet hoc à me fieri, si primo sumatur modo, certum est quod supponit voluntatis decretum: si autem secundo sumatur modo recta ratio prior est omni decreto voluntatis diuinae.

Dico secundò, datur lex aliqua æterna, vera & propria existens in ipso Deo quæ nec est formulariter actus voluntatis diuinae, neque actus ille intellectus

triplet
dubitatio

Recta ratio
divina
quid sit.

Conclusionis
timem
bitis

tellectus qui est prior omni decreto libero, sed est actus ille intellectus qui supponit decretum voluntatis & illud cognoscit intimatque quid velit Deus fieri vel omitti à creaturis rationalibus.

Prima pars assertentiam aeternae illius legis in Deo probatur à S. Thoma q. 91. art. 1. & questione 93 tota, & sanè probatione vix eget cum naturali lumine nostrum sit dari principem eam legem, & ultimam mentem omnia ratione iubentis aut vetantis Dei, ut loquitur Tullius l. 2. de legibus, fusque legem eam exponit Plato in Timao, & dialogo 10. de legibus. Probari autem primò potest, quia lex omnis participata cuiusmodi est omnis creata lex fundatur necessariò in lege per assertiam, quæ non potest esse nisi aeterna, ergo datur lex aeterna. Deinde Deus perfectissimam habet prouidentiam per quam creature rationales omnes in proprium deducit finem beatitudinis, sed hoc non efficit nisi medià lege, quæ prohibet actus malos qui auertunt à fine iubet autem bonos qui conducunt ad finem, ergo datur vniuersalissima lex à Deo lata, & scripta intra ipsum Deum. Denique si nullà Dei lege vetarentur ea quæ mala sunt, nulla in peccatis esset offensa Dei, sed sola malitia moralis, peccatum enim non offendit Deum nisi quia eius legi repugnat.

Quid non sic. Secunda pars explicat quid non sit lex illa aeterna: Primiò enim negauit illam esse formaliter decretum diuinæ voluntatis, probaturque ex communi acceptione legis, quam appellant omnes, & definiunt, rationem, opinionem, veritatis operationem, rectam rationem in iubendo, & vetando: Augustinus sanè legem aeternam appellat, summan rationem cui semper obtineretur et, & incommutabilem veritatem, que lex omnium artium recte dicitur, & ars omnipotens Artificis: S. Thom. loco citato vocat eam diuina mentis conceptum quatenus ordinatur ad gubernationem rerum ab eo progenitarum: Boetius perpetuam rationem, que mundum gubernat. A priori ratio esse potest quia lex imperium est, quem esse actum intellectus non voluntatis constabat ex dicendis. Imò lex aeterna pars est aliqua Prouidentiæ, quæ spectat ad intellectum non ad voluntatem. Secundo, negabam aeternam hanc legem esse actum intellectus priorem decreto voluntatis diuinæ, ratio est, quia lex est actus potestatis, & iurisdictionis ac verum imperium, sed omnis actus iurisdictionis supponit voluntatem superioris; nemo enim imperat nisi volendo: ergo ille actus cognitionis diuinæ, quo dictatur, quid sit conueniens aut disconueniens naturæ rationali, est quidem recta ratio, & dictamen practicum, potestque tūm ipsi Deo, tūm creaturis ostendere id quod decet ab ipsis fieri vel omitti, sed rationem legis non haber, donec voluntas accedit iubentis Dei supremi Domini.

Quid sit. Tertia pars verain explicat quidditatem huius legis, est enim actus intellectus duplex, alter cognoscit quid sit conueniens, aut disconueniens naturæ rationali pertinētque ad scientiam simplicem, & est recta ratio, alter cognoscit decretum voluntatis intimatque illud creaturis, & appellatur etiam in nobis propriè imperium: prior quidem ille actus prior est decreto voluntatis & sic non est lex, sed est tamen etiam posterior propterea simul iungitur cum actu illo posteriori, & cum eo presupponit voluntatem aliquid decernentem. Probatur autem primò à pari, quia in nobis imperium actus est ille presupponens voluntatem superioris, lex autem imperium est simul & recta ratio. Deinde nomen (legis) impositum est ad significandum signum illud quo voluntas superioris ostenditur, nam sicut lex exteriora est signum extnum manifestatiuum huius voluntatis, sic lex in-

terna est signum illud internum à quo proximè oiri potest signum extnum, idest actus ille intellectus Principis, quo cognoscit, & intimat suam voluntatem. Neque dicas esse promulgationem legis non autem legem, quia si posset innescere creature actus voluntatis diuinæ, teneretur illi obedire, quamvis non sequeretur illius actus intellectus. Resp. enim actum illum, quem imperium vocabam, non esse promulgationem legis, quamvis sit promulgatio voluntatis diuinæ, quæ promulgatio voluntatis, lex est. Quod si posset decretum diuinæ voluntatis creature innescere absque ullo actu voluntatis sequente, obligaremus facere id quod sciremus velle Deum, sed nulla tamen daretur lex formalis sed fundamentalis duntaxat, quæ voluntas est superioris.

Dico tertio, proprietates aeternæ legis commode numerari possunt quatuor. Primiò enim aeterna est, immutabilis & indispensabilis. Secundò primaria est & fundamentum ac origo legum omnium quæ ab ipsa oriuntur tanquam radij à sole. Tertiò est vniuersalissima tūm ratione personarum, tūm ratione rerum, tūm ratione actuum, tūm ratione temporum, & locorum. Quartò est sanctissima, & iustissima. Quæ omnia ut vides longum esset persequi, sed indicare tamen inutile non erit.

Aeternitas eius legis. Prima ergo proprietas fit legis huius aeternitas, est enim coœta aeterno Deo, scripta in eius mente non atramento, sed radijs sapientiae increatae, primum enim, ut dixi, est recta ratio & idea omnium eorum quæ conuenit fieri à natura rationali, deinde cognitio decreti voluntatis iubentis ut illud & illud ab ea fiat, hæc autem duo aeterna sunt, immutabilia indispensabilis. Deinde lex illa pars est Prouidentiæ cuius proprium est dirigere creature rationales in finem iubendo, vetando, illuminando, dando media necessaria, vnde patet quod prouidentia etiam prout spectat creature rationales, multò latius patet quā lex quæ solū pars est Prouidentiæ.

Origo est omnium legum. Secunda proprietas legis huius est quodd sit idea, fundamentum, & principium, legum omnium tūm ciuilium tūm sacrarum, continet videlicet illa & fundat totum ius canonicum & ciuale, positivum & naturale, tametsi propriè loquendo solū ius naturale habet fundamentum in illa aeterna lege, vnde sola lex naturalis non habuit opus nouo legislatore: aliæ verò leges tametsi fundantur in recta ratione increata, in ea tamen non fundantur absolute sed tantum ex suppositione quod illa à legislatoribus fuerint sanctæ, alioqui obligassent antequam essent leges.

Vniuersalitas ratione personarum. Tertia proprietas legis huius est vniuersalitas. Primiò tūm ratione personarum quia nulla creatura rationalis est possibilis, quæ non illi subiectiatur ubi primum habuerit existentiam, omnes enim comprehendit in quos legislator Deus habere potest iurisdictionem, eas igitur omnes obligat. Ipsū autem Deum non obligat, neque respectu Dei lex vocari potest, quia lex est actus superioritatis, & iurisdictionis, Deus autem non est superior se ipso, neque imperare sibi potest, ergo recta ratio diuina quæ cognoscit quid ipse facere decreuerit non potest vocari lex. Neque dicas Deus propterea non mentitur, quia scit quod mentiri est malum, ergo recta ratio praeluet diuinæ Voluntati & est vera lex. Deinde si Deus postquam decreuerit aliquid facere, illud non faceret operaretur inordinate, ergo voluntas Dei, etiam respectu Dei est vera lex. Adde quod dici solet quod Deus de lege ordinaria non potest aliqua facere, ergo Deus aliquam sibi prescriptam legem. Respondeo verū quidem esse quod recta ratio diuina dirigit voluntatem Dei, sed dici tamen non potest lex defectu superioritatis, & distinctionis, recta enim ratio & voluntas in Deo

318 Disp. II. De Act. Hum. Quæst. I. Sect. II.

vnum sunt. Si Deus postquam decrevit aliquid facere, illud non faceret, operaretur inordinatè, non tamen contra legem, sed faceret id quod implicat ex natura rei, haberet enim decreta contradictoria, & voluntatem mutabilem, inordinatio ergo illa non oriretur ex repugnâcia cum lege, sed ex intrinseca essentia naturæ diuinæ. Deinde creaturas irrationalibus lex æterna non comprehendit, cum illæ capaces non sint præcepti. Vnde ordo existens in mente Dei quo dirigit omnia in suos fines lex non potest dici nisi metaphorice, rametsi appellatur aliquando sic in scripturis, sicut subiectio creaturarū irrationalium ad Deum appellatur interdù obedientia, cum sit potius naturalis necessitas.

Ratione rerum.

Deinde vniuersalitas ista lex est ratione rerum quas præcipit, aut verat, cadunt enim sub eam actus omnes qui à creatura rationali elici possunt, siue illi sint ita boni & excellentes ut non imperentur, sed tantum consulantur, quia illi omnes licet secundum substantiam neque præcipiantur, neque prohibeantur, modus tamen cum quo faciendi sunt, ex suppositione quod fiunt semper præcipitur, nam actus indifferentes dirigi debent ad bonum finem, & opera supererogationis quasdam exigunt circumstantias sine quibus fieri non debent.

Denique vniuersalitas etiam legis huius extenditur ad omnes actus ad quos lex aliqua extendi potest, imperat enim, prohibet, permittit, penas sancit, præmia dispensat: neque temporibus finitur, in quibus obliget, cum nulla vñquam vetustate temporum abrogari queat. Neque locis clauditur extra quæ non vigeat, Valet enim ubique gentium in omnibus terris Iura dicit, & tribunal eius totus orbis est, imò tam latè pater quam ipse Deus.

Sanctitas.

Quarta denique legis huius proprietas Injustitia est & Sanctitas, Lex enim Domini immaculata convertens animas, testimonium Domini fidele sapientiam praefans parvulus, Injustitia Domini rectæ letificantes corda. Quia videlicet lata est à Legislatore Sancto, scripta in essence Dei sancta, in finem sanctissimum, imò totius sanctitatis matrix, exemplar, & principium.

Solutio dubitacionum.

Ad primam Resp. legem illam formaliter sumptam æternam esse, quia omnia quæ formaliter constituant illam ex parte Dei sunt æternæ, etiam si nullus ab æterno fuerit à quo promulgaretur, vel quem illa obligaret, quia illa requiruntur tantum ex parte creaturarum quas lex illa obligat, non autem ex parte Dei, cuius actus cum sit immutabilis, potest ante promulgationem habere veram rationem legis, quod non possunt habere creatæ leges, quia creaturarum voluntas mutari potest.

Ad secundam Resp. legem æternam esse actum Dei omnino liberum, potuit videlicet Deus legem non ferre de Mendacio vitando, tunc autem Mendacium offensa Dei non fuisset sed malitiam habuisse moralē, atque ita illud nunquam esse potest licitum, etiam Ethnico, vel ignorantí Deum, vel nescienti legem hanc de vitando Mendacio fuisse à Deo latam.

Ad tertiam constat ex dictis legem istam spectare partim ad scientiam simplicem, partim ad scientiam visionis, scientia enim simplex solitariè sumpta præcedit decretum: sumpta vero simul cum cognitione decreti sequitur decretum. Scientia quoque visionis si sola sit, speculativa est, si sumatur cum scientia illa simplici quæ dictat quid sit faciendum, practica est, intimat enim decretum voluntatis. Deinde ad id quod additur, ideo teneor aliquid facere quia Deus vult me facere, distingui debet illud (ideò) si enim significet causam immediatè obligantem negari debet, si autem significet causam primariam mediataè ac fundamentaliter obligantem, debet concedi, sed ex eo sequitur voluntatem principis esse causam legis, sed non ipsam

legem, quæ tamen duæ sèpè confunduntur, quia totus legis vigor oritur ex ipsa voluntate Principis, quæ non est ordinatio, sed causa ordinationis.

§. II.

Quid sit recta Ratio creata, & lex naturalis.

C Onsideratæ intra ipsum Deum rectâ ratione, ac primariâ lege omnium legum fonte, non erit difficile conspicere utramque veluti transcriptam in creatura rationali, cuius in mente nunc inspicio veluti transcriptam rationem rectam, & legem illam quæ dicitur naturalis veluti exempla magnæ illius rationis, & legis.

Ratio autem dubitandi primò est, quia recta ratio definitur à Philosopho 6. Ethicorum cap. 2. ea quæ conformis est appetitu recto, in hac autem definitione verus est circulus, quia rectus appetitus dicitur is qui conformis est rectæ rationi, seu qui appetit id quod est appetendum secundum rectam rationem, ergo definis appetitum rectum per rationem, rectam, & rectam rationem definis per appetitum rectum. Sed neque definiri potest recta ratio illa quæ iudicat bonum id quod est verè bonum, quia cum operamur ex conscientia inuincibiliter erronea, operamur ex recta ratione, quæ tamen iudicat bonum, id quod est verè malum.

Secundò, lex naturalis non potest esse ipsa recta ratio in actu secundo, sed est actus aliquis primus, alioqui si dormirent omnes homines, vel certè alio traheretur corum consideratio, nulla esset in mundo lex naturalis, hoc autem absurdum est, ergo lex illa naturalis non est iudicium rationis, sed natura rationalis idonea ex se ad sic iudicandum. Confirmatur quia, plures alioqui essent leges naturales, tot nimirum quot sunt in hominibus varia iudicia.

Tertiò, quædam actiones ita sunt ex sua natura intrinsecè male, vt non pendeant à iudicio rationis, vel à prohibitione, suas enim habent naturas, & essentia immutabiles, quæ non pendent ab extrinsecis ullis causis, v.gr. mentiri non id est malum quia est prohibitum, sed id est prohibitum, quia est malum, quemadmodum frigus ex sua natura est malum igni, non quia iudicatur malum.

Dico primò, recta ratio practica benè definitur iudicium intellectus quo post diligentem inquisitionem proponitur aliquid ut conueniens aut disconueniens naturæ venti discursu & libertate.

Ratio est, quia illa definitio conuenit omni conscientiæ etiæ errore, modo illa sit inuincibilis, quia illa semper proponit aliquid ut conueniens aut disconueniens prudenter id est post sufficientem inquisitionem, alioqui non est recta ratio. Deinde nullus in ea definitione circulus committitur, aut infinitus progressus, quia cum dico rectam rationem: *Est iudicium quo proponitur aliquid ut conueniens natura rationali,* non idem est ac si dicas iudicium quod iudicatur conueniens id quod iudicatur conueniens, quod vitiosum esset, sed recta ratio includit in sui definitione obiectum rectæ rationis, est enim iudicium quo proponitur id quod ipsi obiectuè appetit conueniens post diligentem inquisitionem.

Dices, recta ratio non proponit semper id quod est reuerà conueniens, sed proponit id quod appetit & videtur conueniens, sed apparere ac videri conueniens est iudicari conueniens, ergo recta ratio illa est, quæ iudicat conueniens, id quod iudicat conueniens, sive semper recta ratio includit in definitione rectæ rationis, & cognoscit semper obiectum suum ut cognitum, reflectiturque supra se ipsam, quod vitiosum est.

Resp.

Triplex dubitatio.

De Regula Actuum humanorum.

319

Resp. dixisse me quod in definitione recta rationis non includitur recta ratio formalis, sed recta ratio obiectua, id est obiectum rectae rationis: nego enim illam minorem, apparere ac videri conueniens, est iudicari conueniens, significat enim duntaxat, id quod obiicitur iudicio rationis, nihil autem est incommodi definire rectam rationem in ordine ad obiectum suum.

Conclusio
de lege na-
turali.

Dico secundo, datur in creaturis rationalibus lex aliqua naturalis veram & propriam habens rationem legis, qua nec est natura ipsa rationalis, neque omnino idem ac recta ratio, sed est iudicium illud rationis recte quo naturaliter cognoscunt ea quae a Deo prohibita sunt ut disconuenientia naturae rationali, vel quae sunt praecepta ut eidem naturae conuenientia.

Eius exi-
stentia.

Prima pars afferens dari legem aliquam naturalem id est scriptam cum natura in mente hominis ut tabula, quae cognoscatur vniusquisque sine Legislatoris aut Doctoris ullius voce, quod honestum est aut turpe, apud omnes est indubitate; colligitur enim aperite ex Romanorum 2. *Gentes qua legem non habent naturaliter qua legis sunt faciunt, eis, quod legem non habentes, ipsi sunt sibi lex offendentes opus legis scriptum in cordibus suis*, quibus verbis legem naturalem aptissime describit. Deinde Patres frequentem illius mentionem faciunt Tertullianus lib. de Corona militis, *in publico mundi est in naturalibus tabulis scripta lex ad quas pro- uocat Apostolus, quis enim nescit legem naturalem, & naturam legalem? constans est semper eterna est, & diffusa in omnes lex ista, quae neque per senatum solui pos- sunt, neque derogari ex hac aliquid licet, neque erit alia Roma, alia Athenis, alia nunc, alia post hac*. Facundus Harmianensis: *Lex vero naturalis (inquit) una & tota in hominis mente desixa, multo fortior innenitur, quam ea qua habetur in literis.* Cassiodorus lib. de anima vocat lumen substantiale quod nobis inesse sentimus, quod respicit sine sole, & videt sine ullo extrinseco lumine. *Ite ipsi in vestra penetralia mentis, & inius incisus apices & scripta volumina mentis, inspicite, & matram vobis sum agnoscite legem.* A priori ratio est quia quedam intrinsecè mala sunt, etiam si nullà lege prohibentur, sunt enim prohibita quia mala: quedam vero sunt mala, quia prohibita, ergo lege naturali quedam prohibentur non autem alia.

Quod vero illa veram habeat legem rationem, id est quod iudicet voluntatem alicuius superioris prohibentis & praeipientis contra Victoriam, Cordubam & Almainum, probatur quia, omne peccatum repugnat legi, & iuste a Deo punitur, *Vbi enim non est lex nec praearcasatio*, vnde Augustinus lib. 2. de peccato meritis, *Neque peccatum erit, (inquit) si quod erit, si non diuinatus inbeatut ut non sit, sed quod est contra legem naturalem, est vere peccatum, & iuste punitur a Deo ergo lex naturalis est vera lex, quae non tantum iudicat quid sit bonum, sed etiam quod sit vitandum.*

Natura ra-
tionalis
non est lex
naturalis.

Secunda pars explicat quid non sit lex naturalis, Primo enim quod non sit natura ipsa rationalis contra Vasquem *diss. 150. cap. 3.* Probatur quia sequeretur Deum quem habere imponatur sibi legem naturalem, sicut eam habent homines, Dei enim naturae mendacium quem repugnat, ac naturae humanae. Deinde nulla esse lex potest quae non sit Praeceptum superioris, non potest autem natura rationalis dici Praeceptum superioris, Deus enim author non diceretur illius legis, quamvis esset author existentia hominum, quia lex naturae non indicaret Deum ut praeipientem aut prohibentem. Denique licet natura rationalis sit prima regula, (vt dixi) totius moralitatis; non est tamen propterea lex naturalis, quia regula est id quod dirigit, lex autem illud est, quod praecepit nomine, superioris, potest natura rationalis dirigere voluntatem suam, sed non potest sibi praecepere ut superior.

Secundò, recta ratio sumpta secundum totam suam latitudinem non est lex naturalis quia recta ratio ut sic cognoscit duntaxat quod aliquid bonum sit aut malum naturae rationali, lex autem iudicat quid sit bonum, ut praeceptum a superiore, quid malum ut ab eo prohibitum.

Non recta
ratio lati-
fimè sum-
pta.

Tertia pars explicat quid sit lex naturalis, est enim vel ipsam recta ratio creata propter intimans legem æternam: vel melius est ipsa lex æterna propter intimata, & promulgata per rectam rationem creatam, adeo ut sit veluti transcriptio æternæ legis in nobis: Probatur qui scriptura legem illam appellat *Signatum super nos lumen virtus Dei*, radius videlicet quidam est Iudicij practici diuini, & legis illius quae scripta est intra ipsum Deum, in quo videmus ea quae Deus videntur esse conuenientia, & quae fieri vult a nobis. Idem significant sapientes Patres Tertullianus lib. 5. contra Marcionem cap. 11. legem hanc appellat: *Lumen persona Dei*, quasi dicat illam esse cognitionem illam eandem, quae in Deo est præcipiente aliquid aut ventante: Augustinus quæst. 53. ex 83. *Ex hac (inquit) ineffabilis atque sublimi rerum administratione qua sit per diuinam prouidentiam transcripta est lex naturalis in animum rationalem.* Vnde S. Thomas quæst. 91. art. 2. legem naturalem definit *participationem legis æterne animum rationalem*, appellatque postea illam *impressionem diuini luminis*, quae sine dubio nihil aliud esse potest quam vis naturalis cognoscendi, quid sit bonum tanquam conueniens naturae rationali & a Deo præceptum, & contra quid malum tanquam a Deo veritum. Sicut ergo considerari lex humana potest propter fertur a superiore, & propter scripta est in tabulis quae non sunt duas leges, sed una lex, sic lex naturalis propter a Deo ipso lata est illa æterna lex de qua dixi: propter autem scripta & promulgata, est ipsa cognitione creata quam ex innata vi sua format ratio, dictans aliquid esse a Deo præceptum, aut veritum. Coalescit ergo lex naturalis ex increata lege & creata cognitione illius legis, quae non sunt leges duas, sed omnino unica, vnde nec diuersas obligationes inveniuntur; loquitur enim lex æterna per rationem naturalem, & legem æternam ratio naturalis promulgat. Sed neque lex naturalis obligat ut aliae leges, quae non sunt nisi externa principia, lex vero ista interna est, docens absque extrinseco lumine, vt dixi, nec exarata est in literis sed in mente sculpta, quam internum semper dicit imperator, nimis vis innotata rationis.

Solutio
trium du-
bitatio-
num.

Ad primam constat ex prima conclusione rectam rationem sic definiri, ut nullus in eius definitione committatur circulus: recta enim ratio non dicitur cognitione conuenientia cognitæ, sed cognitione propria, prudenter aliquid ut vere conueniens, quamvis non sit necesse ut illud reuerat sit conueniens sed satius sit ut menti obiiciatur tanquam conueniens. Cum ergo dicas, recta ratio vel proponit ut conueniens id quod est vere conueniens, vel quod iudicat conueniens, distingui debet, recta ratio proponit aliquid ut conueniens quod iudicatur, propter formaliter iudicatur, nego; propter obiectum iudicatur, concedo; proponit enim ut bonum, id quod est obiectum iudicij sui.

Ad secundam Resp. legem naturalem in actu primo esse vim discursuam, & ipsum hominis intellectum: legem autem naturalem actualem esse iudicium illud rationis quod dicit ea quae Deus prohibet aut præcipit. Dum homines dormiunt aut distrahitur, datur lex naturalis in actu primo non in actu secundo, ista quoque in quolibet homine multiplex est, illa vero una.

Ad tertiam Resp. actu malos propter mali sunt moraliter non pendere a iudicio rationis, & prohibitione, sed

sed prout sunt offensæ Dei pendere omnino à prohibitione Dei ut ex dictis patet. Dices non apparere igitur quomodo ius naturale differat à iure positivo diuino, cum vtrumque pendeat à libero præcepto Dei. Resp. differre quia, quæ vetantur iure positivo nullo modo sunt mala, & disconuenientia naturæ rationali, si non prohibeantur: quæ autem vetantur iure naturali, quamvis non prohibeantur semper tamen moraliter erunt mala idè dicuntur à Deo esse prohibita quia sunt mala moraliter.

S. III.

Quid & quotuplex sit Conscientia.

Propter hanc dictum haec tenus est de recta ratione, ac lege naturali, quia recta ratio quatenus aeternam legem in publico promulgat lex est naturalis, quatenus autem uniuicuque priuatim dicit in rebus singulis, quid sit agendum aut omittendum dicitur conscientia. Difficultas est enim quid propriæ illa sit, vtrum sit in intellectu per modum actus secundi ut docet S. Thomas 1. p. 9. 79. art. 13. an vero per modum habitus permanentis ut existimat Scotus qui eam confundit cum synderesi, & habitu Prudentiæ. Durandus putat illam esse aliquid habituale partim in intellectu partim in voluntate: Aureolus illam vtriusque potentiae actum esse.

Triplex dubitatio. Ratio dubit. primò est quia, si conscientia esset actuale iudicium nunquam posset homo agere contra conscientiam, nunquam enim potest agere contra omne iudicium practicum, quod habet alioqui amaret ut bonum, quod non iudicat nisi malum vel simul iudicaret aliquid esse bonum, & malum.

Secundo, proprium est conscientiæ remordere, arguere, cruciare, quæ non pertinent ad solum intellectum, remorsus enim tristitia est.

Tertiò, absurdum videtur dicere quod nulla in dormientibus est conscientia: inò si conscientia est actus, ille ingenerat necessariò habitum, est autem difficile dicere qualis habitus ille sit.

Conclusio. Dico primò, conscientia propriæ dicta in solo intellectu residet, neque aliquid est habituale, sed actus quo ratio dicit quid sit agendum aut fugiendum in aliquo casu particulari.

Es in solo intellectu. Prima pars contra Durandum & Aureolum docet in solo intellectu esse conscientiam, non autem in intellectu simul & voluntate ut illi volunt. Probatur autem primum ex Apostolo Roman. 2. vbi sit conscientiam testimonium reddere quod sine dubio intellectus est proprium, &c. 1. appellat eam fidem omne quod non ex fide peccatum est. Deinde idem colligitur ex Patribus Origenes 1. 2. in Epistolam ad Romanos conscientiam appellat naturalem correctorem, & pedagogum animæ: Tertullianus c. 6. de corona militis naturales tabulas ad quas prouocat Apostolus, in quibus ille qui deliquerit, legit opus suum indequé suffunditur. Basilius in Proverbia naturale indicatorium animæ Damascenus 1. 2. c. 12. legem intellectus nostri, quod eleganter explicat Victor Cartennensis 1. de pœnitentia, conscientia apud quam non moritur omne quod gerimus, nos in factis nostris accusat, & iudicat, cumque non habeat loquendi usum nescit tamen tenere silentium: Dorotheus doctrina de conscientia dicit eam esse in homine velut internum solem. Eleganter Bernardus 1. de interiori domo c. 22. conscientia est cordis scientia, quæ dupliciter intelligitur, videlicet vel illa quæ se nouit per se, vel illa quæ præter se, alia etiam nouit ex se, cor & se nouit sua conscientia, & multa alia. Quando nouit se, appellatur conscientia, quando nouit alia, vocatur scientia. Denique probatur de nomine ipso Conscientie ac ex munericibus eius proprijs testificatur enim, docet, accusat, diri-

git voluntatem quæ omnia spectant ad intellectum.

Secunda pars contra Scotum negot illam esse **E**st adi. atque aliquem primum, sed iudicium actuale, probatur quia conscientia dicitur vera, falsa, dubia, quod solius actus secundi est proprium, non autem habitus; deinde solum actuale iudicium proponit voluntati quæ bona vel mala sunt, & solum illud etiam eam dirigit, conscientia vero vtrumque hoc præstat, ergo est actus secundus.

Conscientia igitur est actualis quædam scientia rerum faciendarum aut non faciendarum sive ut ex S. Thoma recte notat Valentia q. 14. p. 4. significat iudicium quod de actibus nostris habemus, spectat autem illos primò ut præteritos, actus videlicet ille quo speculatiæ cognoscimus quid egerimus, aut non egerimus, sic enim Genes. 43. dicunt fratres Joseph non est in conscientia nostra quis posuerit pecuniam in marsupijs nostris & 2. ad Corinth. 1. hec est gloria nostra testimonium conscientia nostra. Secundo iudicat actus eisdem præteritos vtrum boni vel mali sint, sic enim dicitur conscientia redargere, accusare, remordere, Sapient. 17. preoccupant pessima redargente conscientia. Tertiò spectat eisdem actus ut præsentes aut futuros iudicatque practicè quid sit faciendum, vel omittendum propter honestatem aut turpitudem, & hæc est quæ vocatur propriæ conscientia de qua loquimur. Denique conscientia dicit in particulari quid sit honestum aut turpe hic & nunc, quia est iudicium rationis practicæ per ratiocinationem deductum ex Principijs vniuersalibus contentis in synderesi, sic enim appellatur habitus principiorum practicorum: nam sicut omnibus nobis naturaliter inest lumen Principiorum speculabilium, quem dicimus intellectum, sic inest etiam lumen Principiorum practicorum, quæ vocatur synderesis. Hæc enim principia regulæ sunt vniuersales, & per se notæ humanarum actionum, & quædam veluti lumina virtutum immutabilia, quod v. g. iustè vivere oporteat, conscientia vero est iudicium ex huiusmodi principijs deductum.

Dico secundò, recte conscientia dividitur in certam, erroneam, probabilem, dubiam, & scrupulosam.

Ratio est, quia iudicium dictans aliquid esse turpe aut honestum, potest esse vel certum, si proponat absque formidine obiectum ut revera est in se honestum vel turpe: vel erroneum si proponat determinatè aliquid ut honestum aut turpe quod tale non sit: vel probabile si proponat obiectum honestum aut turpe adhærens determinatè vni parti, sed cum formidine tamen oppositæ parti: vel dubium, si neutri parti adhæreat, sed maneat velut in æquilibrio: vel scrupulosum si sit apprehensio ex levibus orta coniecturis, quæ iudicium opinatiuum, aut etiam certum alterius parti opinatiue non excludat.

Ad primam Resp. idè posse hominem agere contra conscientiam, quia quoties peccat duplex habet iudicium practicum, vnum quod proponit voluntatiæ rationes aeternas idest honestatem, aut turpitudem; alterum quod proponit rationes inferiores delebilis, aut utilis; primum illud conscientia est, cui aduersatur quoties mavult adhædere iudicio practico proponenti bonum sensibile quam iudicio propONENTI bonum honestum.

Ad secundam Resp. remordere prout pertinet ad ipsam conscientiam, esse actum intellectus quia illud nihil est aliud, quam conscientiam representare voluntatiæ actum malum commissum, ex qua representatione sequitur tristitia in voluntate, remorsus autem non est tristitia sed causa tristitiae.

Ad tertiam Resp. nullam omnino esse in dormientibus conscientiam, sed tantum potentiam, potest au-

plex illa sit.

Solutio dubitatio num.

De Regula Actuum humanorum.

321

tem dici quod conscientia prodit potius ab habitu in-
nato, quam ab aliquo habitu acquisito. dixi verò illum
esse synderesum, id est habitum quo naturaliter cog-
noscimus prima Principia practica; illi autem habitus
quos conscientia producere potest, diuersi sunt pro
varietate actuum in quibus consistit.

QVÆSTIO II.

De influxu conscientie in bonitatem & malitiam Actuum humanorum.

Explicata utraque regulâ quoad existentiam, &
quidditatem, sequitur ut dicam de influxu illius in
omnes humanos actus, id est quomodo illos reddat
bonos aut malos, non potest autem esse difficultas de
Regula principali, quæ per se ipsam non coacurrit ul-
lo modo, sed solum de instrumentalis, & secundaria
quæ alteram illam applicat, & proponit, & est (vt dixi)
iudicium conscientiae quæ sine dubio influit in om-
nem moralitatem, vel manifestando malitiam aut bo-
nitatem actus, vel obligando ad operandum, vel per-
mittendo operationem: 1. Spectat ad conscientiam
in genere: 2. Ad conscientiam certam aut erroneam:
3. Ad conscientiam probabilem aut dubiam: quibus
addendum aliquid est de conscientia scrupulosa.

SECTIO I.

Virum ad omnem Actum bonum aut malum re- quiratur necessariò Iudicium aliquod Conscientiae.

Tunc requiretur influxus aliquis, & iudicium con-
scientiae ad omnem actum bonum & malum, si
nullus esse possit actus moraliter bonus, cui adiun-
ctum non sit iudicium dictans illum esse bonum &
honestum, nullus malus cui adiunctum non sit iudi-
cium dictans illum esse malum.

Triplex dubitatio.
Ratio autem dubitandi est primò, quia multa sæ-
pè committuntur peccata ex inconsideratione, obli-
uione, ignorantia vincibili, tunc nullum est iudicium
dictans illos actus esse bonos aut malos; sufficit enim
ut aliquis voluntariè se applicet ad opus sine ullo iu-
dicio malitia, ergo sine ullo influxu conscientiae pos-
sunt esse actus boni vel mali. Maior nota est, quia tūm
in Scripturis tūm ab omnibus Patribus peccata igno-
rantiae damnantur præsertim autem ab Augustino, qui
omnem iuris ignorantiam sæpè damnat, quamvis
ignorantia facti à peccato excusat, & possit esse in-
vincibilis; prior autem ignorantia non excusat, quia
teneris scire illud ius.

Secundò multi sæpè peccant sine conscientiae re-
moratu, vt sæpè testatur Scriptura, vel propter peccan-
di consuetudinem, propter quam exæcati, obstinati,
obdurati sunt: vel propter stuporem mentis, sicut mul-
ti sæpè rustici, qui discernere rationes illas æternas
omnino nesciunt, neque illas vñquam considerant: vel
denique propter Pænitentiam quæ rapiuntur, & præ-
occupantur.

Terriò, si obiectum intrinsecè ac essentialiter ma-
lum sit, specificabit voluntatem, & efficiet illam ma-
lam quamvis ab sit cognitio.

Dico primò, in materia conscientiae prima & indu-
bitata regula est, quod nullus vñquam actus potest es-
se bonus, aut malus nisi conscientia, & ratio superior
cognoscat & dicter illum esse bonum, aut malum, vel
certè periculoseum. Ita vñanimiter docent primū
Ethnici omnes Philosophi cum Aristotele, 2. Ethico-
rum, cap. 4. quos lumen ipsum naturæ docet, ita etiam
Catholici omnes Theologi cum S. Thoma quos ratio,
authoritas Patrum, & Scripturæ conuincit nihil esse
honestum, aut turpe sine cognitione honestatis aut

Tom. I.

turpitudinis: vt meritò rideas nouos dogmatistas qui
fingunt ignorantiam (vt aiunt) iuris non excusare à
peccato, contra quos.

Ratio S. Thom. art. 3. clara est & conuincens, quia
ex naturæ lumine notum est neminem bene aut male
agere nisi velit, quod Augustinus lib. de duabus anima-
bus c. 11. ait: *A Pastoribus cantari in montibus, à Poësis
in theatris, ab indoctis in circulis, à Doctis in Bibliothecis,
à Magistris in scholis, à Pontificibus in Templis, à genere
humano, in Orbe terrarum:* Sed bonum, & malum vo-
luntaria esse nequeunt si non cognoscantur, voluntas
enim non fertur in incognitum, & hæc ratio est ob
quam neque pueris, neque amentibus, neque brutis
animantibus ullum tribui potest peccatum, quia scili-
cket notitiam non habent honestatis aut turpitudinis,
ergo ad omnem actum bonum aut malum requiritur
cognitio bonitatis & malitiae. Sed hoc ostendetur
postea plenus cum probabitur per ignorantiam in-
vincibilem excusari peccatum, quia per illam tollitur
voluntarium.

Dico secundò, altera in materia conscientiae regula
est ut aliquis actus moraliter bonus & honestus sit,
requiratur iudicium practicè moraliter certum: vt sit ma-
lus sufficit cognitio dubia, vel suspicio quædā illius.

Antequam proberetur, pars utraque regulæ obser-
vandum est conscientiam dupliciter esse posse certam:
Primo speculatiuè, secundò practicè: speculatiuè
certa est illa cui non potest subesse falsum: practicè
certa illa, cui falsum quidem potest subesse, sed com-
munis tamen in eo est adhibita diligentia, qualis vul-
go in negotiis adhibent sapientes. Vnde rectè notare
Corduba lib. 3. q. 9. quest. 5. Sanchez lib. 2. de Mat-
rimonio diff. 41. num. 8. sæpè contingere ut conscientia
practicè vera sit & speculatiuè falsa & contra, verbi
gratia, possum iudicare quod Pauperi qui appetet
extremè indigens dari ex obligatione debeat Elec-
mosyna, quod est practicè verum, speculatiuè autem
falsum. Sic enim omnis conscientia invincibiliter er-
ronea, speculatiuè solum erronea est, practicè autem
ac simpliciter est vera, cum solum iudicium specula-
tiuè antecedens sit falsum. Similiter speculatiuè po-
test esse dubia conscientia quæ practicè certa erit &
contra, vt cum quis dubius est, vñrum emiserit votum,
certò tamen iudicat sibi esse licitum illud non imple-
re. Denique rectè stare potest cum iudicio speculatiuè
certo, de aliqua veritate, iudicium oppositum
etiam certum, vt cum quis iudicans audiendam sibi
esse Missam in die festo, iudicat tamen se propter in-
firmitatem non obligari: quæ tamen iudicia non
sunt propriè opposita, quia vniuersale illud iudicium
non includit catum in quo infirmus homo teneatur
audire Sacrum; est autem in primis notandum quod
iudicium speculatiuè non est illud quod sequi te-
nemur, sed iudicium practicū & particulare. His
positis.

Prima pars regulæ manifesta est quia si requirere-
tur ad honestarem actus iudicium speculatiuè certum,
cui subesse non possit falsum vix illus vñquam rectè
posset operari quia huiusmodi certitudo ferè semper
est impossibilis: requiritur ergo ad honestam opera-
tionem iudicium practicè certum ac moraliter, cui
potest quidem subesse falsum, sed adhibita tamen est
diligentia qualis communiter sapientes in suis nego-
tiis adhibere solent; tenetur enim quilibet vitare
peccandi periculum quantum potest, atqui si practicè
non sit certus se male non operari, sed dubitet vñrum
male operetur an non, exponit se periculo male ope-
randi, ergo male operatur. Nemo enim in suis ne-
gotiis operatus prudenter nisi moralem adhibeat di-
ligentiam, ergo neque bene moraliter operari potest,
nisi eandem adhibeat diligentiam.

S

Secunda

Secunda
regula

Consci-
entia certa
Speculatiuè
vel practi-
cè